

Universitatea BABEȘ-BOLYAI Cluj-Napoca
Facultatea de Științe Economice și Gestiunea Afacerilor
Școala Doctorală Științe Economice și Gestiunea Afacerilor
Domeniul: Economie și Afaceri Internaționale

Rezumatul tezei de doctorat
Poziția economică a Rusiei în spațiul post-sovietic:
evoluția între 2000-2019

Candidat:
Tătar Andrei - Viorel

Coordonator:
Prof. Univ. Dr. Mihaela Luțaș

Cluj-Napoca,
2021

Universitatea BABEȘ-BOLYAI Cluj-Napoca
Facultatea de Științe Economice și Gestiunea Afacerilor
Școala Doctorală Științe Economice și Gestiunea Afacerilor
Domeniul: Economie și Afaceri Internaționale

**Poziția economică a Rusiei în spațiul post-sovietic:
evoluția între 2000-2019**

Candidat:
Tătar Andrei – Viorel

Coordonator:
Prof. Univ. Dr. Mihaela Luțaș

Cluj-Napoca,
2021

Cuprins

<i>Introducere</i>	4
Obiective.....	6
Metodologie.....	7
<i>1. Revizuirea literaturii de specialitate și concepte utilizate</i>	9
<i>2. O scurtă analiză a geoeconomiei rusești</i>	10
2.1. Transformarea pieței Federației Ruse	10
2.1. Evaluarea impactului diferențelor dintre regiunile constitutive ale Federației Ruse asupra potențialului său comercial	12
2.2. Impactul economic al localizării geografice a regiunilor din Federația Rusă	13
2.4. Poziția Rusiei în Comunitatea Statelor Independente.....	15
<i>3. Economii din cadrul CIS</i>	15
3.1 Cadrul general.....	15
3.2. Principalele tendințe și caracteristici ale cooperării economice dintre Federația Rusă și CSI ..	16
3.2.1. Comerțul cu mărfuri	16
3.2.2. Integrare sub umbrela CSI (Uniunea Economică Eurasiatică și Uniunea Vamală).....	17
3.2.3. Comerțul cu servicii	17
3.3 Investiții directe reciproce în CSI	19
3.4. Migrația forței de muncă	20
3.5. Transferuri financiare directe și indirecte	20
3.6. Strategii ale Federației Ruse față de piețele statelor membre CSI.....	21
3.6. Corporatismul de stat în Rusia - Gazprom și politica externă rusă	21
<i>4. Relațiile economice ale Federației Ruse cu Republica Moldova și Ucraina</i>	22
4.1. Republica Moldova.....	22
4.1.1. Comerțul cu mărfuri. Exporturile moldovenești către Federația Rusă	23
4.1.2. Evoluția economiei moldovenești după 2014 și statusul actual	23
4.2. Ucraina	24
4.2.1. Rolul investițiilor rusești în economia ucraineană	24
4.2.2. Tranziția economiei ucrainene de la est la vest	25
4.2.3. Economia ucraineană după semnarea Acordului de asociere și situația actuală	26
4.2.4. Mențiuni speciale - relații ruso-ucrainene	28
<i>5. Federația Rusă și Parteneriatul Estic</i>	28
5.3. Cooperare multilaterală a parteneriatului estic și implementarea proiectelor comune.	29
<i>Concluzii</i>	30
<i>Bibliografie</i>	33

Cuvinte cheie: Geoeconomie, transformarea piețelor, Comunitatea Statelor Independente, Uniunea Economică Eurasiatică, Parteneriatul Estic, Federația Rusă, tranziție economică, corporatism de stat.

Introducere

Principala motivație a acestei teze este cuprinsă în schimbarea paradigmei în relațiile internaționale, de la geopolitică la geoeconomie, în contextul re-emergenței Federației Ruse pe scena internațională.. Acest proces a evoluat în timp, iar analiza academică nu a reușit să acopere acest subiect decât secvențial deoarece au existat și alte teme importante de cercetare care s-au circumscris unor evenimente la scară globală sau regională, cum ar fi criza economică, criza migrațiilor și războaiele din Orientul Mijlociu.

Ca motivație secundară, în România, există, în prezent, o preocupare crescândă față de posibilele implicații economice dar mai ales politice și militare ale unui stat rus puternic la granițele estice ale Uniunii Europene și ale României.. Dimensiunea strategică a acestei noi provocări pentru politicile de securitate ale NATO a avut și unele evoluții foarte interesante. Amintim aici și faptul că Federația Rusă a creat CSTO - Organizația Tratatului de Securitate Colectivă.

Pentru o mai bună înțelegere a conceptelor și structurilor de analiză pe care le-am folosit în teza de doctorat, am clarificat câteva aspecte legate de conceptele utilizate dar și de structurile cu care am lucrat în analiza din cadrul tezei. Parteneriatul Estic, ca instrument politic dintre Uniunea Europeană și o parte din statele blocului ex-sovietic, a fost creat pentru a stabili relații instituționale cu statele din Europa de Est care nu sunt încă membre ale Uniunii Europene (state cu excepția României și Bulgariei).

Alte aspecte ale Parteneriatului estic ar implica: consolidarea democrației în statele membre ale parteneriatului, dezvoltarea economică și stabilitatea politică. Din 2015, statele implicate în acest proces politic și economic au fost: Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Moldova și Ucraina. Ultimul stat menționat, Ucraina, are o miză mai mare în contextul regional și european.

Cel mai bun stimulent pentru crearea de noi politici privind țările din imediata vecinătate a Uniunii Europene a fost restructurarea politicii externe rusești. Rusia, în special în perioada Putin-Medvedev a dezvoltat și dezvoltă activități de politică externă diferite față de perioadele anterioare și care conțin și instrumente de natură economică, pe care le ragăsim în cadrul corporatismul rus, sau al acordurilor bilaterale cu UE, care ocolesc acquis-ul comun, și sunt încheiate cu state membre precum Germania, Ungaria sau Franța.

Am putea spune că Federația Rusă, pe care pe parcursul lucrării de doctorat am numit-o și Rusia, este angajată într-o „ofensivă geo-economică regională” față de UE, în contextul dat de existența unei crize a leadership-ului european. Această criză a conducerii europene se bazează pe diferitele interese ale celor mai importante state membre ale Uniunii Europene, care, în numeroase situații, în principal legate de politica externă, nu ajung la o soluție comună. Reticența unei viziuni comune la nivelul Uniunii atât de necesare ar putea fi o soluție în negocierile cu vecinul estic - Rusia, pentru ca aceasta să îmbrățișeze punctele de vedere și valorile europene. Această retorică apare în concordanță cu obiectivul Uniunii Europene de a deveni o singură voce în sistemul de relații internaționale.

În ceea ce privește abordarea tehnică privind conceptele de geopolitică și geo-economie, teza analizează schimbarea de paradigmă în condițiile în care fostele teorii ale gândirii geopolitice pure se schimbă acum și sunt abordate în cadrul și alături de o abordare economică. Aici apare geoeconomia. Aplicat relației dintre Rusia și fostele state sovietice, dar și în relație cu Uniunea Europeană, putem opina că fostele considerații politice sunt acum acompaniate de motivații economice puternice.

Economia conduce interesele în interiorul Eurasiei și atât Uniunea Europeană cât și Rusia, admit că puterea militară încă reprezintă un factor economic și politic al relațiilor dintre părți, cel mai bun exemplu fiind reprezentat de investițiile rusești în industria militară care, direct sau indirect, au condus la anexarea Crimeei și la conflictul din Ucraina .

Teza își continuă cursul cu analiza țărilor care sunt membre ale Parteneriatului Estic și care de asemenea au relații puternice, atât economice, cât și politice, cu Rusia. Nevoia unei abordări instituționale este prezentă în dezbaterile politice occidentale și a fost utilizată de la stabilirea politicii de vecinătate cu statele din est, transformând-o în Parteneriatul Estic.

Un alt aspect care urmează să fie analizat în această teză este cel al presiunii economice rusești asupra fostelor republici sovietice. Analiza privind instrumentele rusești de exercitare a presiunii economice asupra țărilor CSI se concentrează în principal pe componenta energetică dar și a tranzacțiilor comerciale și a investițiilor. Dacă aprofundăm analiza, rezultatul este înțelegerea faptului că Rusia și-a folosit cel mai atractiv produs, resursele energetice, pentru a intra tacit pe piețele occidentale dar și ale statelor membre CIS și cu alte investiții.

În acest context, putem accepta că acest mod de a aborda politica externă este cel mai eficient, implicând economie și politică, fără a implica măsuri de forță, cum ar fi acțiuni militare și amenințări la adresa securității.

Ca sprijin pentru aspectele menționate mai sus, vom alege pentru analiza de caz Ucraina și Republica Moldova, pentru a sublinia asertivitatea UE și, de asemenea, influența economică rusă. Cele două țări sunt relevante din cauza apropierii de Uniunea Europeană și reprezintă o bază de analiză pentru fiecare studiu care trebuie să conecteze aspectele politice cu cele economice în spațiul ex-sovietic.

Obiective

Obiectivele tezei sunt legate de schimbarea paradigmei de la geo-politică la geo-economie în contextul rețezării poziției de actor economic și politic al Federației Ruse în spațiul ex-sovietic, în ultimele două decenii. Noile aspecte ale gândirii și abordării trans și interdisciplinare în acest spațiu reprezintă și unul dintre principalele obiective ale tezei mele.

Un alt obiectiv al tezei mele, vine din necesitatea de a avea o viziune bilaterală asupra influenței Rusiei în cadrul acestui spațiu, atât din perspectiva surselor bibliografice din literatura occidentală, cât și din cea rusă, și este legat de faptul că literatura științifică rusă referitoare la geoeconomie nu este în prezent analizată și luată în considerare în majoritatea lucrărilor de cercetare care se ocupă de spațiul rus post-sovietic.

Un alt obiectiv este evaluarea specificităților economice ale Federației Ruse, care sunt importante datorită complexității spațiului eurasiatic rus.

Una dintre limitările cercetărilor mele este perioada destul de vastă de timp pe care am încercat să o analizez și să o explic, referitoare la etapele procesului de transformare a fostelor republici socialiste ale Uniunii Sovietice în Federația Rusă și Comunitatea Statele independente și în plus față de EurAsEC, astfel încât a fost imposibil să includ în analiza mea toate detaliile importante ale acestui proces.

Ca obiectiv final al studiului, aș dori să aduc la lumină o serie de noi puncte de vedere în domeniul studiilor de cercetare Rusia-UE și puncte de vedere alternative pentru un format de politică mai eficient față de Rusia. Pentru a-mi construi argumentele, am folosit literatura

deja existentă pe această temă, împreună cu declarații ale politicienilor și ale persoanelor cheie implicate în procesele de elaborare a politicilor la nivelul UE sau al Federației Ruse.

În conformitate cu obiectivele generale menționate mai sus, am stabilit următoarele sub-obiective:

1. Prezentarea conceptului și rolului geoeconomiei în reformarea ordinii globale, în viziunea lui Edward Luttwak;

2. Analiza tendinței în evoluția spațiului post-sovietic, din punct de vedere geo-economic, între 2000 și 2019.

3. Evaluarea spațiului rus, cu punctele forte și punctele sale slabe, corelată cu poziția sa geo-economică în spațiul post-sovietic, dar și în relație cu Uniunea Europeană.

4. Evaluarea influenței economice rusești în fostele republici sovietice, împreună cu o scurtă analiză a structurii intra-regionale și a relațiilor Comunității Statelor Independente.

5. O scurtă analiză a celor două țări care sunt, mai mult sau mai puțin, sub influențele UE și ale Federației Ruse: Ucraina și Republica Moldova.

6. Evaluarea evoluției relațiilor Parteneriatului estic ca instrument al politicii externe în relație cu Rusia și fostele republici sovietice - Ucraina și Moldova.

Metodologie

Metodologia este importantă în studiile de cercetare interdisciplinare și nu numai, în acest scop este necesar să folosesc un set de metode, atât cantitative, cât și calitative pentru teza mea.

Principalele instrumente și metode de cercetare pe care le-am utilizat sunt:

a) analiza și sinteza literaturii științifice în domeniu;

b) surse primare sau generate, cum ar fi analiza empirică și observarea

c) surse secundare sau capta care constau din: documente de planificare strategică și minute de ședință;

d) rapoarte ale instituțiilor naționale și internaționale și studii din mediul academic național și internațional, inclusiv sursele de limbă rusă care provin din mediul academic.

Este important să menționăm că printre instrumentele calitative care vor fi folosite apare și un mic eșantion de cercetare etnografică - care este important pentru cursul studiului de caz privind Ucraina și alegerea sa politică, urmărirea proceselor - important pentru aspecte legate de organele decizionale din UE și Federația Rusă.

Toate instrumentele și metodele menționate mai sus sunt aplicate pe baza datelor de la instituțiile internaționale precum FMI, Banca Mondială, BERD, Uniunea Europeană etc.

Alte surse / instrumente de cercetare care trebuie menționate sunt: transcrieri de negocieri, informații corporative respectiv anchete internaționale.

Analiza, care va cuprinde etapele enumerate mai jos, va folosi metode comparative deductive, inductive, logico-intuitive, istorice și descriptive, precum și metoda evaluărilor realizate de către experți.

1. Evaluarea poziției economice și politice a Federației Ruse față de membrii CSI
2. Analiza informațiilor despre regiunea est-europeană în ansamblu, analiza caracteristicilor și dinamicii dezvoltării regiunii pe baza cauzelor și clasificarea etapelor în formarea Parteneriatului estic.
3. Identificarea aspectelor problematice în relațiile din regiunea „Parteneriatului estic” pe baza analizei literaturii de specialitate și a documentelor de politici pe această temă.
4. Analiza posibilităților de implementare a proiectelor economice reciproc avantajoase în regiune, a potențialului și a perspectivelor de cooperare interregională.
5. Scurtă analiză a balanței comerciale pentru Ucraina și Republica Moldova în relație cu Federația Rusă și Uniunea Europeană.

Ipoteza cercetării

Federația Rusă se confruntă cu o renaștere a puterii sale economice și politice în Europa de Est și în Asia Centrală și, cu aceasta, își consolidează, într-o lume multipolară, o poziție de lider.

Întrebări de cercetare

Întrebările de cercetare care m-au condus la această ipoteză sunt:

1. Care este poziția Rusiei, fie geografică, fie economică, în spațiul eurasiatic și cum sunt legate încă fostele state ale URSS de această poziție?

2. Ce influență a rămas sau a revenit asupra statelor membre CSI în ultimii ani, pe baza echilibrului economic al statelor în cauză?

3. Care este răspunsul Uniunii Europene față de renașterea politicii externe rusești?

4. Este Parteneriatul Estic un răspuns viabil și un cadru de lucru pentru Uniunea Europeană împotriva ambițiilor Federației Ruse?

Accentul analizei economice se va concentra asupra realității geo-economice a spațiului eurasiatic și numai în conexiunea tangențială cu Uniunea Europeană și a modului în care a influențat cursul evenimentelor după 2014. În opinia mea este important să se evalueze nu numai aspectele cantitative ale economiilor CSI, cu concentrare pe Republica Moldova și Ucraina, ci și aspectele calitative, deoarece implicațiile socio-economice tind să fie mai importante.

1. Revizuirea literaturii de specialitate și concepte utilizate

Problemele abordate în această teză sunt, în principiu, destul de bine aprofundate în literatura de specialitate. Politica europeană de vecinătate poate fi văzută în lucrările unor autori precum T. St. George, N.Y. Kaveshnikov, N. Popescu, Andreas Marchetti, Arkady Moshes, Giselle Boss, Elena Korosteleva. Parteneriatul estic este analizat în detaliu de Yannis Tsantulisa, Elena Rakova, Paul Svebody, Martin Lapchinskii, Jos Boonstry și Natalia Shapovalova și Irina Bolgova. Dezvoltarea Parteneriatului estic în contextul relațiilor UE-

Rusia și a spațiului vecinătății comune este analizată în articolele autorilor I.V Bolgova, O.V. Shishkin, M. Strezhneva, Sebastian Schaffer, Michael Emerson și Constanze Stelzenmüller.

Edward Luttwak este considerat a fi unul dintre fondatorii studiilor de cercetare în geo-economie. La începutul anilor 1990, el a prognozat începutul unui alt tip de ordine internațională în care armele economice le înlocuiesc pe cele militare ca instrumente pentru state în lupta lor pentru putere și poziție pe scena internațională. Amenințările externe vor fi în continuare necesare pentru a asigura unitatea și coeziunea internă a națiunilor și țărilor, dar acestea se vor transforma în amenințări economice sau, mai exact, geo-economice, este opinia lui Luttwak.

Abordarea dezvoltată de Edward Luttwak marchează, fără îndoială, un pas important în înțelegerea noii arhitecturi internaționale și a actorilor constitutivi ai acesteia, în special în ceea ce privește poziționarea statelor. Apariția geoeconomiei pare esențială prin faptul că reflectă aportul pentru punerea în aplicare a problemelor economice - mai ales în dimensiunea lor comercială, dar nu numai, și în agenda geopoliticii globale.

2. O scurtă analiză a geoeconomiei rusești

2.1. Transformarea pieței Federației Ruse

Poziția Federației Ruse în economia globală este în mare măsură determinată de specificul spațiului său. Densitatea teritorială a populației și organizarea vieții economice, nivelul de dezvoltare a infrastructurii teritoriului dar și factori de natură politică afectează în mare măsură competitivitatea economiei rusești și capacitatea acesteia de a deveni un centru de integrare regională.

Cunoscutul istoric rus Kliuchevsky consideră că istoria Rusiei este istoria unei țări care a avut valuri de colonizare periodice, care erau inegale, reflectând dinamica situației cu preponderență politice și, într-o oarecare măsură și economice interne și externe din Imperiul Rus la acea vreme.

Structura regională a economiei a avut un impact important din cauza „Războiului Rece” și a concurenței militare-strategice cu Statele Unite și actualele state membre ale Uniunii Europene.

Structura teritorială a economiei ruse a evoluat istoric ca un lanț de enclave economice (noduri, centre, zone), majoritatea situate în centrul Federației. Distanța dintre enclave crește odată cu deplasarea spre nord și est. Există, de asemenea, o serie de disparități, demografice și structurale, care afectează competitivitatea Rusiei ca actor global, dar și capacitatea sa de control și influență asupra fostului spațiu post-sovietic.

PIB-ul la nivel regional la periferie este mai mic decât în regiunile centrale ale țării. Într-o suprafață de un kilometru pătrat în regiunea Moscovei (Moscova și zona metropolitană), produsul regional brut (GRP) este de peste 95 de ori mai mare decât media din Rusia (respectiv 645 milioane și 677,3 mii ruble) și de 690 ori mai mare decât media districtului federal din Orientul Îndepărtat (93,4 mii de ruble) - partea cea mai puțin dezvoltată a Federației Ruse.

Prin urmare, în ceea ce privește piața internă, într-o poziție mult mai favorabilă se află regiunile europene, mai degrabă decât partea asiatică a Rusiei. De exemplu, în zona situată pe o rază de o mie de km în jurul Saratov, se află aproximativ 40% din populația Rusiei și mai mult de jumătate din totalul PIB-ului regional este generat în aceeași zonă.

O altă caracteristică o reprezintă plasarea în interior a principalelor industrii de export. Mai mult de 60% din industriile cu potențial de export se află la o distanță de 3000 până la 4000 de kilometri de punctele de trecere a frontierei europene și din Orientul Îndepărtat. Acest tip de „model inversat” de plasare a producției la export, din cauza costurilor ridicate de transport, scade în mod obiectiv rata sa de eficiență și, având în vedere fluctuațiile de preț de pe piețele mondiale, nu este fiabil în previziunile bugetare.

Unele dintre trăsăturile distinctive ale spațiului economic rusesc în comparație cu alte țări sau regiuni similare, situate în alte părți ale lumii, pe lângă cele de mai sus, sunt:

a) concentrarea unei părți semnificative a ramurilor producătoare cu potențial de export în inima zonei eurasiatice;

b) densitatea medie scăzută a populației, cea mai mare parte a teritoriului concentrând niveluri scăzute de densitate a populației cu impact asupra tipului de dezvoltare și diversificare a activităților economice și, prin aceasta, având o capacitate limitată de piață;

c) dispersie - structura teritorială a economiei rusești este compusă din mai multe regiuni și centre economice majore, dovedind disparități mari între centru și periferie. Dezvoltarea economică a Rusiei a fost însoțită de apariția și adâncirea diferențelor dintre structurile regionale ale acesteia, inclusiv atractivitatea investițională și nivelul de dezvoltare al mediului de afaceri. Aceste caracteristici ale spațiului economic, alături de existența unei structuri multi-etnice a populației, cu multiple tradiții multiculturale, care își pun amprenta asupra modelului de dezvoltare economică, creează un tablou mozaic al dezvoltării spațiului geo-economic al Federației Ruse.

Disparitățile crescânde și coeziunea slăbită a spațiului rus reflectă fragmentarea economică și socială a țării, care, desigur, reprezintă o amenințare la adresa unității sale.

2.2. Evaluarea impactului diferențelor dintre regiunile constitutive ale Federației Ruse asupra potențialului său comercial

O mare influență asupra poziției spațiului economic al țării în economia globală este legată de specializarea economiei regionale a Rusiei, care este mai dezvoltată în partea de vest, infrastructură cu diferențe regionale mari în nivelurile de dezvoltare socio-economică și potențial de export.

Din analiza efectuată rezultă că, în 2020, la nivelul Federației Ruse existau 30 de regiuni cu exporturi de peste 1 miliard de dolari, inclusiv livrări directe și intermediare de bunuri și servicii: Moscova, Sankt Petersburg, regiunea Tyumen, (Khanty-Mansi și Yamalo - Netset District autonom), Krasnoyarsk (cu districtul autonom Taimyr și Evenk), teritoriile Krasnodar și Khabarovsk, republica Bashkortostan, Komi, Tatarstan și Sakha, Volgograd, Vologda Irkutsk, Kemerovo, Leningrad Lipetsk Moscova, Murmansk, Nizhn , Regiunea Orenburg, Perm, Rostov, Saratov și Chelyabinsk.

Există, de asemenea, unele investiții străine plasate neuniform în regiunile Rusiei, volumul lor principal fiind concentrat în 10-15 regiuni: regiunea Moscova și Moscova (oraș), regiunea Sahalin, regiunea Tiumen, Regiunea Sankt Petersburg și Leningrad, Krasnodar, Omsk, Samara, Sverdlovsk și regiunile Chelyabinsk.

Ponderea primelor zece regiuni a reprezentat în mod constant 4/5 din toate investițiile străine. În același timp, investițiile străine fie nu sunt deloc atrase, fie într-o măsură foarte

limitată, în regiunile de frontieră și în celelalte mai puțin dezvoltate din toată Federația. Principalul avantaj teritorial și structural al participării Rusiei la procesul de globalizare este poziția cheie a regiunii Moscovei. Concentrându-și producția către exporturi și atrăgând investiții, regiunea metropolitană a Rusiei este principala poartă către restul lumii. Aceasta reprezintă peste o treime din cifra de afaceri din comerțul exterior al țării, mai mult de jumătate din investițiile străine totale și oferă servicii globale precum mediere, servicii bancare, consultanță, asigurări etc.

Băncile din Moscova efectuează aproximativ 4/5 din toate operațiunile lor financiare din țară cu valută străină. La Moscova, 105 din cele 346 de bănci aveau acțiuni importante de participare la bănci străine în 2020.

Relațiile economice externe ale Rusiei pot fi împărțite în trei direcții: (i) Vest - spre Europa deoarece granița sa estică coincide cu granițele estice ale districtului federal Ural ; (ii) Spre est, care se îndreaptă în special către piața APEC, granița sa de vest se întinde de-a lungul frontierei de vest a regiunii Irkutsk și aceeași zonă se referă la Republica Tyva și Altai și (iii) alte regiuni din vest și est, cum ar fi Siberia, care constituie un fel de zonă intermediară sau de tranziție.

Intrarea pe o piață extinsă este un obiectiv important pentru companiile rusești. Acestea sunt determinate în principal de interesele corporative și nu sunt conduse direct de proiectele de integrare rusești. Achiziționarea activelor companiilor mari din Rusia în țări străine datorită dorinței de a reduce riscurile corporative garantează prezența pe piețele externe și, prin aceasta, crește profitabilitatea afacerilor și capitalizarea companiilor

2.3. Impactul economic al localizării geografice a regiunilor din Federația Rusă

Natura problemelor socio-economice și etno-sociale din regiunile Rusiei este foarte diferită. În termeni generali, ea este determinată de factori precum:

- a) Poziția geo-economică a regiunii;
- b) potențialul creativ al structurii regionale;
- c) potențialul economic acumulat;

d) baza financiară regională ;

e) legăturile politice și economice internaționale pe care Rusia le-a desfășurat în această regiune.

Pe baza indicatorilor socio-economici am analizat rolul regiunilor de frontieră. În funcție de aceștia, se pot distinge mai multe tipuri de regiuni de frontieră:

1. Cel mai prosper și dinamic tip cuprinde regiunile dezvoltate, cu inovare și potențial economic semnificativ, incluse pe scară largă în relațiile economice externe precum Sankt Petersburg și Regiunea Leningrad sau Teritoriul Krasnodar.

2. Formă de tip relativ prosperă a regiunilor de frontieră care acoperă o pondere importantă în comerțul internațional și rutele de transport, cum ar fi Rusia - Astrahan, Arhanghelsk (inclusiv districtul autonom Nenets), Kaliningrad, Murmansk, regiunea Sahalin, Khabarovsk și Primorsky Krai, Republica Karelia .

3. Un grup special de regiuni de frontieră de-a lungul noilor granițe, care, în general, afectează negativ statutul lor socio-economic. Acest grup de regiuni poate fi împărțit în trei subtipuri

3.1 regiuni relativ prospere, cu un potențial economic extern semnificativ și sunt pe scară largă incluse în legăturile transfrontaliere - Belgorod, Tyumen, Samara, regiunea Chelyabinsk;

3.2 - regiuni care sunt incluse pe scară largă în relațiile internaționale, dar care prezintă forme de regres economic, cum ar fi Volgograd Orenburg, Omsk, Novosibirsk, Saratov, regiunea Rostov și,

3.3 - regiuni puțin incluse în relațiile economice externe și care prezintă forme de subdezvoltare, precum regiunea Altai, Bryansk, Voronezh, Kursk, Kurgan, Pskov sau Smolensk.

4. Un tip diferit de regiuni, care sunt îndepărtate, subdezvoltate economic și au un nivel foarte scăzut de inovație. În acest grup menționez zone precum Kamchatka și Magadan, Chukotka și Republica Autonomă Koryak Altai și Tyva.

5. Regiuni de frontieră cu pustiire economică; există un grup separat de regiuni din Orientul Îndepărtat și Regiunea Siberiană de Est, care joacă un rol important în relația cu Asia, în principal cu China și sunt incluse pe scară largă în cooperarea transfrontalieră, dar cu o bază slabă de export și inovare, cum ar fi Republica Buriatia, Chita și Amur, sau regiunea autonomă evreiască.

6. Tipul de regiune de frontieră situat în republicile din Caucazul de Nord cu Kalmykia, care se caracterizează prin nivel ridicat al ratei șomajului, venituri mici, inovație foarte scăzută, implicarea slabă în comerțul exterior, inclusiv legături transfrontaliere reduse. Cele mai problematice regiuni de frontieră sunt situate în Georgia și Azerbaidjan.

2.4. Poziția Rusiei în Comunitatea Statelor Independente

După dizolvarea Uniunii Sovietice, Rusia nu a avut o alternativă rezonabilă la extinderea și aprofundarea cooperării în cadrul statelor constitutive ale fostei Uniuni, decât prin participarea la procesele de integrare ale spațiului post-sovietic într-o nouă structură economică și politică.

Crearea mai multor condiții favorabile pentru companiile autohtone prin încheierea diferitelor tipuri de acorduri comerciale preferențiale, formarea blocurilor comerciale și a structurilor integrative sunt considerate ca principali vectori pentru îmbunătățirea poziției pe piața globală a acestor state.

Trebuie reținut că baza relațiilor geo-economice ale Rusiei cu țările CSI ridică o serie de consecințe importante de natură economică, socială și politică.

3. Economii din cadrul CIS

3.1 Cadrul general

Țările CSI (fără Rusia) joacă un rol modest în economia mondială: în 2019 ele reprezentau 1,9% din PIB-ul global și 1,7% din exporturile globale de bunuri și servicii.

În 2019, Kazahstan și Azerbaidjan au reprezentat peste 6% din exporturile mondiale de petrol, Turkmenistan - mai mult de 6% din vânzările de gaze naturale, metale feroase și neferoase, Ucraina - mai mult de 5% din exporturile globale de metale feroase, etc.

Kazahstanul și Uzbekistanul asigură 25% din producția mondială totală de uraniu, iar Kârgâzstanul împreună cu Kazahstanul și Uzbekistanul furnizează 4% din producția mondială de aur. În stocurile globale de minerale strategice, ponderea CSI este de 5-10%, iar pentru anumite tipuri precum uraniu, zinc, plumb etc, aproximativ 10%.

3.2. Principalele tendințe și caracteristici ale cooperării economice dintre Federația Rusă și CSI

3.2.1. Comerțul cu mărfuri

Rolul statelor membre ale Comunității Statelor Independente ca parteneri comerciali ai Rusiei în ultimii cincisprezece ani a scăzut semnificativ: în 1994, ele au reprezentat 24% din cifra de afaceri totală, în 2009 - doar 14,6% și în 2019 o scădere la 10,2%.

Cea mai mare rată de diversificare a exportului Rusiei către cei mai mari doisprezece clienți din 2019 a fost înregistrată în Kazahstan (200 de articole cu o valoare de export mai mare de 10 milioane de dolari pentru codurile HS din 4 cifre (nomenclatura mărfurilor activității economice străine), cu excepția pentru grupuri închise - pietre prețioase și metale, arme etc, urmată de Belarus (191 articole), Kîrghizstan (188) și cu o pondere mare în exteriorul spațiului CIS- Germania, China, Turcia, Finlanda, Olanda, Italia, SUA, Polonia, Regatul Unit.

În importuri, ponderea țărilor CSI în Rusia a scăzut constant: în anii 1990 era la 30%, iar în 2009 a fost redusă la 13%. Acest lucru se datorează faptului că Rusia a dezvoltat activ importuri de produse de înaltă calitate, atât pentru investiții, cât și pentru consumul direct.

Țările CSI asigură cea mai mare parte a nevoilor Rusiei la importuri de produse minerale (minereuri și concentrate, metale, materiale de construcție).

Construirea în țările CSI a unei noi infrastructuri de transport (rețea de conducte, construcții de drumuri și alte rețele de comunicații) și posibilitatea diversificării aprovizionării cu hidrocarburi pe piețele externe, extinderea investițiilor străine directe care stimulează în mod normal fluxurile de export și import, precum și împrumuturile de la organizații internaționale, condițiile de liberalizare a cooperării economice CSI cu restul lumii - toate acestea consolidează procesele de reorientare ale statelor membre CSI către piețele externe.

Rusia asigură aproximativ o treime din nevoile de import ale Comunitatii (CIS) (inclusiv aproximativ 2/3 din importurile de produse minerale, până la 70% din achizițiile de combustibil, aproape 50% din importul total de metale și produsele acestora, produse din lemn și hârtie și rămâne principalul partener comercial. Ca o comparație, în 2019, exporturile au scăzut la aproximativ 4,69 miliarde USD din cauza conflictului ucrainian și a crizei economice, dar totuși Federația Rusă rămâne partenerul principal pentru Ucraina cu o balanță comercială favorabilă Federației Ruse.

3.2.2. Integrare sub umbrela CSI (Uniunea Economică Eurasiatică și Uniunea Vamală)

Integrarea economică în spațiul post-sovietic nu este în niciun caz un fenomen nou, mai degrabă, primele eforturi pentru crearea unei uniuni economice a celor doisprezece membri ai CSI au fost făcute încă din 1993.

Privind evoluția procesului de integrare până în prezent, se poate observa că înființarea uniunii vamale și dezvoltarea Spațiului Economic Unic au avut loc într-un ritm rapid și că activismul politic a fost în mod clar pus înaintea fezabilității administrative. Aceste experiențe sugerează că integrarea economică cu condiția menținerii voinței politice și acordarea dorinței de a preda drepturile suverane va avansa.

Un factor decisiv care ar putea face ca uniunea vamală să fie atractivă pentru alte state ar fi un beneficiu economic clar fără a patronajul politic al Rusiei. Pentru a putea evalua aceste beneficii potențiale ale integrării economice, sunt analizate efectele economice ale fuziunii asupra Belarusului, Kazahstanului și Rusiei, iar motivele pentru înființarea uniunii vamale sunt examinate mai detaliat.

3.2.3. Comerțul cu servicii

Evoluția din perioada 2000-2009

O parte importantă a comerțului dintre Rusia și țările CSI o reprezintă comerțul cu servicii. În 2009, ponderea serviciilor în cifra de afaceri totală de bunuri și servicii s-a ridicat la 16,7%. De la începutul deceniului trecut și până în prezent a existat o expansiune constantă a comerțului între Rusia și CIS în ceea ce privește serviciile.

Structura sectorială a comerțului cu servicii al Rusiei cu țările CSI este slab diversificată. Exporturile rusești sunt dominate de servicii tradiționale, legate de transporturi și turism, care acoperă aproximativ 4/5 din totalul tranzacțiilor..

Există de asemenea un volum mic de vânzări de servicii de înaltă tehnologie către țările CSI (792 milioane USD în 2008 și 669 milioane USD în 2009) comparativ cu volumul total al exporturilor rusești de servicii (7,4 miliarde USD). și respectiv 6,7 miliarde USD.)

Comerțul cu servicii în perioada 2010-2019

Rusia se află în primele 20 de țări, la nivel global, în ceea ce privește comerțul exterior cu servicii.

Potrivit OMC, în perioada 2005 - 2018, comerțul exterior cu servicii la nivel mondial a crescut cu o medie de 6,2% pe an, depășind dinamica comerțului cu bunuri.

Potrivit Băncii Mondiale, într-o serie de țări dezvoltate, ponderea serviciilor a atins deja trei sferturi din PIB, comparativ cu 40% la mijlocul secolului trecut.

Țările în curs de dezvoltare și țările cu economii în tranziție, inclusiv Rusia, sunt, de asemenea, din ce în ce mai orientate spre piața serviciilor, datorită cărora și-au mărit cota de la 23 la 30% în tranzacțiile totale cu servicii în plan global pe parcursul perioadei menționate.

Potrivit Băncii Rusiei, din 2010 până în 2013, comerțul exterior cu servicii în Rusia a crescut cu o rată medie anuală de aproximativ 16,8% / an, care s-a datorat creșterii importurilor, în principal a celor legate de turism.

Pentru îmbunătățirea exportului de servicii, ministrul dezvoltării economice a Federației Ruse a lansat un proiect federal numit „Exportul de servicii”. Proiectul continuă și unele rezultate parțiale demonstrează că, până la sfârșitul anului 2019, exporturile rusești de servicii s-au ridicat la 62,8 miliarde USD, chiar dacă obiectivul nu a fost atins în întregime.

Pe termen mediu, este planificată implementarea unui număr de măsuri ale planului de acțiune pentru implementarea Strategiei pentru dezvoltarea exportului de servicii până în 2025 și a complexelor sectoriale de măsuri pentru creșterea volumului exportului de servicii.

3.3 Investiții directe reciproce în CSI

Evoluția Investițiilor Străine Directe (ISD) 2010 - 2019

La sfârșitul anului 2019, principalele fluxuri investiționale între Rusia și statele partenere din CSI au înregistrat următoarele valori:

1. Rusia - Kazahstan (fluxuri investiționale totale de 11,16 miliarde de dolari, din care aproximativ 74% reprezintă investițiile străine directe ale Rusiei în Kazahstan).
2. Rusia - Belarus (fluxuri investiționale totale de 10,58 miliarde de dolari, din care aproximativ 81% reprezintă investițiile străine directe ale Rusiei în Belarus).
3. Rusia - Ucraina (fluxuri investiționale totale de 5,96 miliarde de dolari, din care 87% - investiții străine directe ale Rusiei în Ucraina).
4. Rusia - Uzbekistan (fluxuri investiționale totale de 5,35 miliarde de dolari, din care 99% investiții străine directe ale Rusiei în Uzbekistan).
5. Rusia - Armenia (fluxuri investiționale totale de 3,45 miliarde de dolari, cu aproape 100% investiții străine directe ale Rusiei în Armenia).

Fără participarea Rusiei, investițiile străine directe la sfârșitul anului 2019, au înregistrat un volum de aproximativ 80 de milioane de dolari:

1. Azerbaidjan - Georgia (1,95 miliarde de dolari, dominat de ISD azer).
2. Kazahstan - Kârgâzstan (0,61 miliarde de dolari, dominat de ISD kazah).
3. Kazahstan - Georgia (0,46 miliarde de dolari, dominat de ISD kazah).
4. Azerbaidjan - Ucraina (0,18 miliarde de dolari, dominată de ISD azer).
5. Ucraina - Georgia (0,18 miliarde de dolari, dominată de ISD ucrainene).
6. Georgia - Armenia (0,10 miliarde de dolari, peste 3/4 sunt ISD georgiene).
7. Kazahstan - Belarus (0,09 miliarde USD, dominată de ISD kazah)

8. Ucraina - Moldova (0,08 miliarde de dolari, dominată de ISD ucrainene).

9. Kazahstan - Uzbekistan (0,08 miliarde de dolari, dominat de ISD kazahe).

3.4. Migrația forței de muncă

Una dintre legăturile majore care leagă Rusia de o serie de state CSI, în principal din Asia Centrală, sunt fluxurile mari de migrație. Din anii 2000, fluxul migranților din țările CSI în Rusia a crescut semnificativ. În 2019, potrivit Serviciului Federal pentru Migrație (FMS), în Rusia lucrau în mod legal 1.780.000 de cetățeni CSI, comparativ cu anul 2000 în care numărul era de 106.000 de persoane.

Datorită costului scăzut al forței de muncă, migrații reprezintă un factor important în dezvoltarea economică a Rusiei, în contextul declinului populației autohtone. După unele estimări, imigrații care provin din celelalte state membre CIS contribuie la formarea a aproximativ 3-5% din PIB. În același timp, utilizarea lucrătorilor migranți în cazurile de angajare ilegală și necontrolată împiedică modernizarea producției și are un impact negativ asupra calității activităților economice în care aceștia sunt angajați și devine o sursă de afaceri ilegale, ceea ce conduce inclusiv la creșterea criminalității organizate.

3.5. Transferuri financiare directe și indirecte

În perioada Uniunii Sovietice, în interiorul acesteia s-au practicat prețuri preferențiale în tranzacțiile care au avut loc între statele membre, cu mult reduse față de cele practicate pe piețele externe, în condițiile în care URSS exporta energie, metale și echipamente și importa produse alimentare sau ale industriei ușoare. După prăbușirea Uniunii Sovietice, Rusia a fost succesorul drepturilor și obligațiilor fostei Uniuni Sovietice, inclusiv în sectorul financiar. Peste 107 miliarde de dolari a fost suma plătită de sovietici în ceea ce privește plata datoriilor în schimbul activelor străine ale fostei URSS.

Țările CSI au beneficiat efectiv de extinderea cererii de import în Rusia, pe baza proximității lor geografice, au primit subvenții guvernamentale și au profitat la maximum de avantajele costurilor și beneficiile accesului fără taxe vamale pe piața rusă. Rusia a înregistrat în 2019 aproximativ 50-55% din totalul importurilor din CSI de mașini, echipamente și vehicule.

Beneficii financiare semnificative au înregistrat țările din CIS ca urmare a extinderii tranzacțiilor comerciale ale Rusiei cu țările terțe, prin faptul că majoritatea tranzitului de marfă se desfășoară pe teritoriul statelor membre CIS.

Esența ajustării relațiilor ar trebui să fie beneficiile pe termen scurt care derivă din cooperarea țărilor CSI cu o economie rusă mult mai puternică, legată de achizițiile strategice pe termen lung ale Rusiei în spațiul post-sovietic, având în mare parte o natură geo-economică și care necesită aprofundarea consecventă a proceselor de integrare în CSI până la formarea unui spațiu economic comun.

3.6. Strategii ale Federației Ruse față de piețele statelor membre CSI

Asigurarea atractivității Rusiei ca lider regional este posibilă în principal prin consolidarea potențialului său tehnic, economic și științific, sporirea competitivității naționale prin implementarea angajamentului pentru dezvoltarea IST (inovație științifică și tehnologică), al industriilor prelucrătoare, etc.

A existat o evoluție verticală la nivelul interacțiunii politice. Dialogul la cel mai înalt nivel, oferă un cadru pentru cooperarea dintre țările CSI (sprijin politic al CSI, CSST, EurAsEC, SCO) și promovarea unui număr de proiecte importante ar putea crea un cadru favorabil comerțului și investițiilor, sprijin pentru exporturi, coordonarea politicii economice, armonizarea legislației etc.

Influența politică a Rusiei în țările partenere se desfășoară în principal în format bilateral dar în perioada actuală se optează pentru formarea unui nucleu de integrare în cadrul Uniunii Vamale și apoi conectarea într-un fel sau altul la acest nucleu al altor țări.

3.7. Corporatismul de stat în Rusia - Gazprom și politica externă rusă

După prăbușirea Uniunii Sovietice, cel mai important sistem de transport al gazelor din țară se grupează în cadrul companiei „Gazprom” , companie de stat, cu poziție de monopol. „Gazprom” este o companie care conferă influență politicii externe a statului și care, ulterior, a fost transformată într-un instrument pentru jocurile politice interne.

Dacă vorbim despre „Gazprom” în secolul XXI, ea nu este doar una dintre cele mai mari companii de gaze din lume, ci și un conglomerat important de energie și chimie. Principalele domenii ale activităților grupului până în prezent includ: explorarea, producția, transportul, depozitarea, prelucrarea și realizarea gazului. „Gazprom” își menține statutul de lider în rândul companiilor energetice globale, diversificându-și activitățile și piețele.

La 31 decembrie 2013, cu privire rezervele de gaz, clasificarea rusă a grupului „Gazprom” a fost estimată la 35,7 trilioane de metri cubi. În ceea ce privește producția, Grupul de gaze, care reprezintă 13% din producția mondială, este lider în rândul companiilor de petrol și gaze din lume. În 2013, compania a produs 487,4 miliarde de metri cubi de gaz. În ceea ce privește sistemul de transport, în Rusia lungimea conductelor este de aproximativ 169 000 km.

4. Relațiile economice ale Federației Ruse cu Republica Moldova și Ucraina

Am considerat aceste două țări deosebit de importante pentru teza mea, datorită relației lor cu Uniunea Europeană și a faptului că sunt, de asemenea, principalele state tampon dintre UE și Federația Rusă.

4.1. Republica Moldova

De-a lungul perioadei de tranziție, Federația Rusă a fost unul dintre principalii parteneri comerciali ai Republicii Moldova, ceea ce se datorează trecutului istoric comun recent, proximității geografice și distribuției largi a produselor rusești pe piața țării.

Ponderea fluxurilor comerciale dintre Moldova și Rusia în fluxurile comerciale totale ale Republicii Moldova a înregistrat o tendință de scădere atât ca urmare a diversificării partenerilor comerciali în cazul unui stat care a devenit independent, cât și a unor termeni și condiții pe care pe care Federația Rusă le aplică anumitor parteneri.

Acești factori au determinat reducerea sau, cel puțin, fluctuațiile în anumite perioade de timp, a exporturilor către această destinație. Astfel, în 2014, Rusia a pierdut în favoarea României poziția de lider în calitate de partener de export al Republicii Moldova.

Semnarea Acordului de asociere cu Uniunea Europeană și crearea unei zone de liber schimb aprofundată și cuprinzătoare cu Uniunea Europeană au dus la o nemulțumire și mai mare din partea Federației Ruse. Sancțiunile au urmat aproape imediat: au fost introduse tarifele la import, iar unele tipuri de importuri din Moldova au fost interzise.

4.1.1. Comerțul cu mărfuri. Exporturile moldovenești către Federația Rusă

Perioada 2004-2014

Ponderea exporturilor Moldovei către Federația Rusă a avut o tendință de scădere, iar volumul tranzacțiilor a scăzut semnificativ în 2006, când Rusia a aplicat un embargo asupra produselor moldovenești, începând cu produsele viticole, și, în consecință, economia Moldovei a fost puternic lovită ca urmare a „embargoul vinului.

Exporturile către Rusia în acel an s-au prăbușit, iar ponderea Rusiei în volumul total al exporturilor moldovenești a scăzut la cea mai mică rată - 17,3% pentru perioada analizată.

Chiar și după eliminarea restricțiilor la importuri, ponderea exporturilor către Federația Rusă nu a revenit la nivelurile înregistrate înainte de introducerea embargoului.

4.1.2. Evoluția economiei moldovenești după 2014 și statusul actual

Un Acord de asociere privind crearea unei zone de comerț liber a fost semnat cu UE în 2014, iar Zona de comerț liber profund și cuprinzător a fost pusă în aplicare din iulie 2016, care, în principiu, se aplică și zonei Transnistriei. Din 2014, cetățenii moldoveni au fost, de asemenea, scutiți de vize în spațiul Schengen al UE.

În 2019, potrivit datelor Băncii Mondiale, 1,91 miliarde de USD din bani câștigați de către lucrătorii moldoveni în străinătate au fost transferați în țara natală, sau 16,0% din PIB. Pentru comparație: în 2006, această cifră era de 1,18 miliarde USD sau 34,5% din PIB.

Potrivit datelor Băncii Naționale a Moldovei, plățile de transfer înregistrate doar de sectorul bancar au atins o valoare de 1,49 miliarde USD în 2020, ceea ce reprezintă o creștere de 21,6% față de 2019.

Republica Moldova se caracterizează printr-o proporție ridicată a economiei subterane, care, probabil între 30% și 40% din PIB. Conform acestui fapt, aproape 40% din toți angajații au lucrat în sectorul „informal” în 2018. Datorită unui nou sistem de calcul implementat în 2019, această proporție este acum oficial de 23,1%.

4.2. Ucraina

Procesele de integrare globală, ca factori dominanți care modelează în prezent relațiile economice internaționale, afectează și formarea relațiilor comerciale și economice între țări. Natura acestui impact depinde în primul rând de momentul în care se produce acest lucru, de țara implicată în procesele de integrare globală, precum și de caracteristicile relației lor, istoric și în viitor.

Suprafața și populația Ucrainei este una dintre cele mai mari din Europa de Est, ponderea sa în exporturile mondiale fiind destul de mică, aproximativ 0,3%, ceea ce înseamnă în primul rând că impactul său asupra proceselor economice globale este practic nul și, în al doilea rând, nu este încă suficient de integrat în economia mondială globalizată.

Volumul exporturilor Rusiei este de aproximativ 6 ori mai mare decât volumul exporturilor din Ucraina, întrucât ponderea sa în exporturile globale se ridică la 1,8%, ceea ce, de asemenea, nu este suficient pentru a afecta cu adevărat procesele care au loc în economia globală. Prin urmare, este posibil, în opinia mea, să credem că Ucraina și Rusia nu au suficiente obiective (factori) de pârghie asupra impactului economic unul asupra celuilalt.

4.2.1. Rolul investițiilor rusești în economia ucraineană

În mod obiectiv, Rusia este un partener strategic important al Ucrainei, în primul rând datorită aspectului economic. De-a lungul anilor de independență, acesta deține cu fermitate primul loc printre principalii parteneri economici externi ai Ucrainei: reprezintă aproximativ 40% din comerțul exterior ucrainean. Din motive obiective, Ucraina nu poate rupe relațiile cu Rusia, de care este legată de o istorie veche de secole.

Analizând capacitatea Ucrainei în detrimentul propriei producții de a-și satisface nevoile în materie de petrol și gaze, experții consideră că resursele naturale fac posibilă acoperirea nevoilor Ucrainei doar în proporție de 20-30%, în timp ce prognoza pentru întregul consum de petrol și gaze va crește. În plus, aceștia consideră că există perspective bune de dezvoltare a depozitelor străine pentru a crește baza de resurse a companiilor ucrainene de petrol și gaze.

Evenimentele din ultimii ani aduc o dispută cu Rusia cu privire la prețul aprovizionării cu gaze și au stimulat căutarea de noi rute de aprovizionare către Europa, ocolind Ucraina. Oficial, Rusia ocupă locul 6 pe plasarea investițiilor în economia ucraineană, dar având în vedere investițiile rusești care vin în Ucraina prin Cipru, Liechtenstein, insulele britanice (Insulele Virgine Britanice), experții spun că volumul de capital rusesc în Ucraina, îl depășește pe cel din SUA.

4.2.2. Tranziția economiei ucrainene de la est la vest

În 2020, Ucraina se află într-o tranziție dificilă de la o economie care a fost legată sub toate aspectele (precum cea a Republicii Moldova) de spațiul economic al Federației Ruse la o economie care se întoarce spre vest, spre Uniunea Europeană. A avut loc o diversificare economică semnificativă și, deși a creat o situație foarte grea a economiei ucrainene, există semne de îmbunătățire. Un semn bun este evoluția PIB-ului pe cap de locuitor, care a crescut de la 3,104 USD la 3,659 USD în 2019. Este posibil să nu pară semnificativ, dar Ucraina are un conflict deschis în partea de est a țării, iar Crimeea se află sub administrația rusă. O diversificare forțată a economiei și a exportului este mult apreciată, dar este un proces foarte lent și greu, cu multe obstacole.

Liberalizarea accesului reciproc la piețe este considerată în mod tradițional ca fiind probabil cel mai evident avantaj al Acordului de asociere încheiat și al creării unei zone de liber schimb între Ucraina și Uniunea Europeană.

Efectul liberalizării comerțului asupra exporturilor europene către Ucraina s-a dovedit a fi foarte diferit: de fapt, toate grupurile majore de exporturi de mărfuri din UE au cunoscut o perioadă de declin semnificativ sub influența avalanșei devalorizării grivnei în 2014-2015, ceea ce a contribuit la o scădere semnificativă a veniturilor și o scădere a cererii efective de bunuri.

Odată cu restabilirea parțială a stabilității macroeconomice și începutul unei anumite creșteri a producției și a veniturilor, a început reluarea exporturilor UE către Ucraina, care în 2019 a atins nivelurile dinaintea crizei în 2013 sau chiar le-a depășit ușor.

Contrar temerilor multor experți și reprezentanți ai mediului de afaceri ucrainian, formarea Acordului de Liber Schimb (ALS) cu UE nu a avut un impact semnificativ asupra producției ucrainene, întrucât exporturile UE-27 în 2019 au fost cu doar 3,6% mai mari decât în 2013, când Acordul de Liber Schimb nu exista.

Cu toate acestea, pe de altă parte, Acordul de Liber Schimb cu Uniunea Europeană nu a reușit încă să devină un factor sistemic de dezvoltare pentru majoritatea sectoarelor economiei ucrainene, ceea ce ar contribui la îmbunătățirea structurii sale, a competitivității generale și a diversificării activității economice și a spectrului pieței. De aici urgența revizuirii accentelor politicii comerciale a Ucrainei în relația cu UE.

În ce condiții Ucraina este nevoită să suporte costuri destul de împovărătoare pentru adaptarea întregului sistem de reglementare tehnică la normele UE, fără a primi o rentabilitate corespunzătoare a investiției, este încă neclar. Această asimetrie devine deosebit de vizibilă și din ce în ce mai puțin acceptabilă din punct de vedere social, în fața unor sarcini semnificative asupra Ucrainei, o economie care se luptă cu consecințele pandemiei COVID-19.

4.2.3. Economia ucraineană după semnarea Acordului de asociere și situația actuală

De departe, cel mai important motor economic, consumul privat, care reprezintă 75% din PIB, și-a revenit în mod neașteptat rapid și a crescut cu 0,5% în 2020 în ansamblu, comparativ cu anul precedent. Creșterea consumului se datorează în principal creșterii veniturilor reale influențată și de nivelul ridicat al remitențelor trimise în țară de către ucrainenii care lucrează în străinătate. Aceste transferuri s-au ridicat la aproximativ 12 miliarde USD (aproximativ 7% din PIB) în anul 2020.

În anul 2020 Ucraina nu a putut finanța deficitul bugetar, care a crescut de la 2% la aproximativ 8% din PIB, față de anul anterior, fără contractarea de credite de pe piețele

internaționale de capital dar și fără o serie de ajutoare acordate de către statele occidentale acestei țări.

Prin urmare, Ucraina a negociat un program de ajutor de 18 luni în valoare de 5 miliarde USD cu Fondul Monetar Internațional (FMI). Acest lucru este de o importanță crucială pentru stabilitatea macrofinanciară a țării și un semn important pentru investitori pentru a menține țara pe cursul reformei. Decontarea împrumutului este legată de mai multe condiții, cum ar fi implementarea reformelor în domeniul combaterii corupției. Piețele au reacționat pozitiv la decizia FMI. Agenția de rating Moody's a îmbunătățit ratingul Ucrainei la B3 (de la Caa1) cu o perspectivă stabilă.

După adoptarea cu succes a unor reforme importante (reforma funciară și bancară) și deblocarea unei prime tranșe de 2,1 miliarde USD din împrumut, procesul de reformă s-a oprit. Până în prezent, nu sa ajuns la un acord cu FMI pentru plata unei tranșe suplimentare. Având în vedere că Ucraina trebuie să ramburseze cea mai mare sumă a datoriei externe în septembrie 2021, se poate presupune că își va intensifica eforturile pentru a pune în aplicare reforme importante în următoarele luni.

Fiind unul dintre cei mai importanți producători și exportatori agricoli din lume (ulei de floarea soarelui, orz, porumb, grâu, soia, miere, nuci, mere, cireșe, roșii etc.) cu un potențial neexploatat, Ucraina are o importanță strategică în securitatea alimentară globală. De asemenea, instituțiile financiare internaționale sprijină dezvoltarea unei economii durabile a zootehniei și a agriculturii cu asistență tehnică și acces la finanțare.

Extinderea porturilor Mării Negre și relațiile comerciale în creștere cu Asia și Orientul Mijlociu consolidează rolul Ucrainei ca centru logistic strategic.

Ucraina a urmat un curs clar de apropiere cu UE începând cu anul 2014. Cea mai importantă etapă în această direcție a fost semnarea Acordului de asociere cu UE, care a intrat în vigoare la 1 septembrie 2017. Ca parte a unui „proces profund și cuprinzător a zonei de liber schimb”(DCFTA), aceasta promovează legăturile economice cu Uniunea Europeană și oferă cadrul pentru modernizarea economiei ucrainene și alinierea legilor, standardelor și reglementărilor cu normele europene.

Avantajele acestui acord se reflectă în dezvoltarea comerțului exterior cu Uniunea Europeană. În anul 2020, UE este principalul partener comercial al Ucrainei: 37,8% din toate exporturile se îndreaptă către UE și 43,4% din importurile ucrainene provin din UE.

4.2.4. Mențiuni speciale - relații ruso-ucrainene

Tensiunile dintre Rusia și Ucraina au crescut din nou din martie 2021. Încercările președintelui ucrainean Volodymyr Zelenskij de a relua negocierile cu Rusia au eșuat după primele semnale pozitive, un schimb de prizonieri și un acord de încetare a focului în iulie 2020, care în majoritatea cazurilor au fost respectate.

Guvernul a inventat termenul „regim turbo”: implementarea reformelor, proiectele majore, creșterea investițiilor străine - totul ar trebui făcut rapid. În martie 2020, prim-ministrul, majoritatea miniștrilor și directorii administrației vamale și fiscale au fost înlocuiți. De atunci, observatorii și mediul de afaceri internațional au criticat lipsa progreselor în implementarea unor proiecte legislative importante, inclusiv a celor care vizează îmbunătățirea climatului investițional. Sondajul privind climatul de afaceri în rândul sucursalelor companiilor europene din Ucraina a arătat că lipsa securității juridice, corupția și o politică economică imprevizibilă sunt privite ca fiind cele mai mari obstacole în calea investițiilor.

5. Federația Rusă și Parteneriatul Estic

Dezvoltarea „Parteneriatului estic” nu poate fi luată în considerare în afară de relațiile UE-Rusia și programul „Parteneriat pentru modernizare”, întrucât statele din „noua Europă de Est”, datorită diversificării reduse a destinațiilor de cumpărături, depind în mare măsură de datele jucătorilor regionali.

În cadrul relațiilor UE-Rusia intră în conflict principiul „sferei de influență” și principiul „intereselor reciproce” (difuzarea intereselor). Percepând „Parteneriatul Estic” într-un mod negativ din partea Rusiei, Uniunea Europeană impune Kremlinului un "joc cu sumă zero", în care câștigătorul în lupta pentru influență poate fi doar unul. Uniunea Europeană susține, de asemenea, că "Parteneriatul Estic" este la fel de benefic pentru părți și, prin urmare, Rusia ar trebui să-l susțină, sau cel puțin să obțină o înțelegere a părților în raport cu

obiectivele proiectului împiedicând logica războiului rece, care este încă în gândirea unui număr de lideri de pe ambele părți ale acestui parteneriat.

Atât Rusia, cât și Uniunea Europeană au propriile lor programe de loialitate în raport cu statele din noua Europă de Est și din Caucazul de Sud, și, ca urmare a logicii de mai sus, între ele, apare inevitabil concurența. Ambii jucători sunt interesați să obțină beneficiile economice maxime necesare pentru asigurarea unei poziții de putere la scară regională și globală. Este posibil să susținem că resursele de politică externă ale Uniunii Europene și ale Rusiei pentru a-și desfășura politica în țările „Parteneriatului estic” sunt aproximativ comparabile, deoarece Uniunea Europeană nu este încă pregătită să aloce mai multe fonduri pentru „Parteneriatul estic”, iar Rusia rămâne atractivă datorită legăturilor istorice culturale și sociale predominante, prezenței regimului fără vize și politicii de migrație mai blânde.

5.1. Cooperare multilaterală a parteneriatului estic și implementarea proiectelor comune.

În cadrul Parteneriatului estic, statele membre pot consolida semnificativ relațiile din regiune și pot îmbunătăți infrastructura existentă. Statele membre din estul UE, precum Lituania și Polonia, fac eforturi active pentru a-și implica vecinii din est în cooperare cu UE, deoarece sunt interesați să depășească consecințele crizei economice printr-o cooperare economică mai intensă. Belarus, care se confruntă cu eșecul reformelor democratice, a trebuit să se limiteze la proiectul multilateral până când nu își schimbă politicile. Prin urmare, este unul dintre cei mai interesați actori economici zonali în proiectele de cooperare comună.

Cooperarea multilaterală în cadrul „Parteneriatului estic” a făcut posibilă implementarea proiectelor de transport în Belarus a petrolului din Venezuela.

În general, trebuie remarcat faptul că cooperarea multilaterală s-a dezvoltat mai activ între Moldova, Belarus, Ucraina și vecinii săi europeni, Lituania și Polonia, întrucât nu au pretenții teritoriale între ele (cu excepția litigiului privind ratificarea acordului privind demarcarea frontierei bieloruso-ucrainene). În același timp, în Caucazul de Sud se dezvoltă mai productiv cooperarea dintre Georgia și Azerbaidjan, în timp ce Armenia este în mare parte izolată. Cu ajutorul Azerbaidjanului, Georgia își consolidează securitatea energetică și reduce dependența de Rusia. Pentru Georgia, Azerbaidjanul este un aliat strategic important.

Unii autori tind să sublinieze poziția Germaniei, care ar putea deveni locomotiva noii „Ostpolitik”, având în vedere contactele sale strânse cu Moscova.

Starea actuală a Parteneriatului estic - obiective și linie de acțiune

Parteneriatul estic a suferit unele modificări în ideologie de la înființarea sa. Evoluția Parteneriatului estic așa cum s-a văzut mai sus a trebuit să se adapteze la o nouă dimensiune, războiul din Ucraina, în special conflictul de la Donbas din 2014. Dacă în acel moment a provocat partea rusă, acum a devenit singura opțiune pentru linia de acțiune ucraineană, fie el politic sau economic.

Înainte summitului Parteneriatului estic de la Bruxelles din 2017, Comisia Europeană și Serviciul european pentru acțiune externă (SEAE) au publicat cele 20 de obiective pentru 2020, un set de obiective specifice pentru a obține rezultate măsurabile și pentru a îmbunătăți condițiile de viață ale cetățenilor în patru domenii prioritare de politică - economie, guvernanta, conectivitate și societate - împreună cu obiective pentru probleme transversale precum egalitatea de gen, societatea civilă, mass-media și comunicarea strategică. În plus, Parteneriatul estic sprijină obiective politice globale, cum ar fi obiectivele ONU de dezvoltare durabilă pentru 2030 și Acordul de la Paris privind schimbările climatice.

Concluzii

Teza mea este menită să fie o radiografie a evoluției poziției Federației Ruse în spațiul fostei Uniuni Sovietice, în special Comunitatea Statelor Independente, în perioada 2000-2019. Procesul de dezintegrare economică a unui fost spațiu politic și economic supranațional și transformarea acestuia în alte câteva structuri integrative este complex și a dat naștere la o serie de schimbări în echilibrul puterilor globale. În mijlocul procesului de transformare după dizolvarea URSS se află Federația Rusă, al cărei rol și poziție este evident cel al liderului din regiune.

Datorită dimensiunii și complexității acestui proces, am ales să-mi concentrez analiza asupra poziției Rusiei în legătură cu Comunitatea Statelor Independente și, ca studiu de caz, asupra relațiilor particulare ale Rusiei cu Ucraina și Republica Moldova, inclusiv cele din cadrul Parteneriatului estic.

Realitățile enunțate mai sus sunt în bună concordanță cu întrebările și previziunile lui Edward Luttwak, deși unele dintre problemele explorate în scrierile sale fac obiectul unor critici, realitatea este că Rusia a reușit, prin factorii săi de influență geoeconomică, să modeleze o nouă eră în relațiile externe.

Lumea bipolară care a dispărut după căderea URSS a deschis calea către realitatea multipolară în care Rusia și-a menținut influența. Acest lucru arată, la fel ca în accepțiunea lui Luttwak, faptul demonstrat și de o serie din conflicte recente cum sunt cele din Donbass sau Transnistria, că raționalitatea economică are un efect mult mai profund decât intervențiile militare. În ambele cazuri, Ucraina și Republica Moldova, conflictele nu au favorizat o relație mai strânsă cu Federația Rusă - ci dimpotrivă.

Ambele țări care au fost legate în mod formal de spațiul rus, prin apartenența la Uniunea Sovietică, sunt acum în procesul de aderare la Uniunea Europeană, în urma semnării unor acorduri formalizate, Acordurile de asociere. Deși se fac pași pentru stabilizare macroeconomică și politică situația este încă fragilă. Structura ambelor economii s-a schimbat și, așa cum a spus Luttwak, țările slab dezvoltate economic sunt o sursă de materii prime și nu o sursă de produse finite cu valoare adăugată ridicată.

Structura fostelor republici sovietice s-a schimbat în perioada analizată 2000-2020. În unele cazuri - precum Azerbaidjan și Kazahstan - putem spune cu siguranță că aceasta a fost o evoluție. Această tendință din Asia Centrală se datorează în principal existenței și exploatării resurselor energetice, în principal gazul și produsele petroliere. Cele două țări au pătruns pe piața Uniunii Europene prin cele două companii naționale SOCAR și KazMunayGaz, ceea ce reprezintă o performanță reală pentru două țări cu legături istorice cu spațiul rus. Menționez că aceste două țări sunt privite ca puncte de stabilitate pentru strategiile energetice europene.

Asia Centrală este considerată ca o regiune cu potențial de dezvoltare crescut, din datorită resurselor de care dispun, produse petroliere și gaz. La vest de fostul spațiu sovietic și la granița cu Uniunea Europeană, există câteva economii cu probleme de natură politică, a căror dezvoltare pe viitor este strâns legată de evoluția spațiului post-sovietic în ansamblul lui, Belarus, Ucraina și Moldova.

Vom face referire mai ales în paragraful următor la ultimele două Ucraina și Moldova, care au luat o cale complicată către Occident - semnând acordurile de asociere cu Uniunea

Europeană. Atât Ucraina, cât și Republica Moldova au legături culturale și tradiționale cu Federația Rusă, dar au și un lucru în comun - conflictele deschise pe teritoriul lor. Republica transnistreană secesionistă în Moldova și Republica Donbass în Ucraina.

Când se vorbește despre Republica Moldova, aspectele economice sunt de obicei reduse la relațiile comerciale și la dezvoltarea unor ramuri producătoare de produse cu o valoare adăugată mică, cum sunt cele ale industriei alimentare. Ca țară preponderent agrară, Moldova a fost puternic afectată de sancțiunile economice rusești care s-au concretizat cu interdicția de export pentru carne de porc și produse agroalimentare. Acest lucru a aruncat Moldova într-un scenariu nedorit - neacceptat pe piața UE din cauza aspectelor de conformitate și interzis în Rusia pentru export.

Cazul Ucrainei, deși apropiat cu cel al Republicii Moldova, înregistrează o evoluție particularizată în deceniile care au urmat căderii URSS-ului.

Ucraina a fost o republică sovietică puternic industrializată, renumită pentru industria aerospațială, metalurgie și instalații miniere, care a exportat majoritatea produselor sale către Uniunea Sovietică și mai târziu către Federația Rusă.

Legăturile economice strânse s-au păstrat până în anul 2008, când a avut loc „Revoluția Portocalie” ale cărei efecte au deschis calea instabilității economice și a relațiilor tensionate cu Rusia. Acest lucru a afectat economia și crescut disparitățile, cu o regiune estică dezvoltată datorită existenței unor ramuri industriale producătoare de produse cu o valoare adăugată ridicată și o regiune centrală și vestică care a fost menținută în viață de resurse precum prelucrarea lemnului și agricultura.

La fel ca în 2008, Federația Rusă a fost și în anul 2019 principala destinație pentru produsele industriale ucrainene și acesta a fost momentul în care s-a confruntat cu primele semne de declin. Deși suntem tentați să analizăm doar datele cuprinse în statistici, acestea , trebuie corelate cu climatul politic al Ucrainei. Cel mai puternic declin al economiei s-a înregistrat după conflictul de la Donbass din 2014 și anexarea Crimeei.

Din nou, economia structurală a fost schimbată - din produsele industriale care erau coloana vertebrală a economiei ucrainene, aceasta a înregistrat tendința de a se transforma într-o economie agrară mai dezvoltată, profitând de întinderile imensă de terenuri agricole

care se găsesc în Ucraina. Activitățile din domeniul industriei alimentare au fost printre cele mai favorizate de investițiile străine directe din Uniunea Europeană.

Dacă trebuie să luăm în considerare tendințele reale ale fostului spațiu sovietic, situația economică ar fi în cel mai bun caz, considerată stabilă, dar fragilă. Diferitele tendințe în gândirea economică și reorientare ne duc din nou la scrierile Luttwak și Lorot despre influența geoeconomiei. Particularitățile geografice, ca și în cazul Rusiei, determină orientarea economică a țărilor în general, iar spațiul post sovietic nu face un scenariu diferit. Țările care se învecinează cu Uniunea Europeană, în special Ucraina și Republica Moldova, răspund acum nevoilor piețelor occidentale. Exporturile către aceste piețe occidentale sunt diferite ca structură și se află într-o transformare economică foarte dinamică.

Împreună cu actorii economici occidentali care încep să aducă investiții cu activitatea lor economică, are loc procesul de transformare, care asociază noi piețe în curs de dezvoltare cu potențialul economic al UE.

Un factor important al acestei transformări a Europei de Est a fost și este Parteneriatul estic. O analiză obiectivă ne permite să susținem că obiectivul semnării Acordurilor de Asociere de către Ucraina și Republica Moldova a fost atins și este o etapă spre integrarea acestor state în Uniunea Europeană, care are nevoie de alte sfere de influență economică.

Bibliografie

1. “Banking Sector | Bank of Russia.” www.cbr.ru, n.d. https://www.cbr.ru/eng/banking_sector/.
2. “Безрукова М.. Особенности общественной дипломатии Германии в России.” *Тренды и управление* 3, no. 3 (March 2014): 237–42. <https://doi.org/10.7256/2307-9118.2014.3.12726>.
3. Bretherton, Charlotte, and John Vogler. *The European Union as a Global Actor*. London Routledge, 2010.
4. Chernova, Anna V. “POLAND’S ‘EASTERN POLICY’: FROM ‘UKRAINE, LITHUANIA, BELARUS’ to the ‘EASTERN PARTNERSHIP.’” *MGIMO Review of International Relations*, no. 6(33) (December 28, 2013): 15–24. <https://doi.org/10.24833/2071-8160-2013-6-33-15-24>.
5. Chudinovskikh, Olga. “Work Session on Migration Statistics Item 3 of the Provisional Agenda Integration of Data from Censuses, Administrative Sources and Surveys for Measuring Migration Statistics on International Migration in Russia: The

- Current Situation*.” , 2018. https://unece.org/fileadmin/DAM/stats/documents/ece/ces/ge.10/2018/mtg1/RUS_Chudinovskikh_ENG.pdf.
6. Crowe, Brian. “The European External Action Service Roadmap for Success a Chatham House Report By.” , n.d. https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Europe/0508eas_report.pdf.
 7. D’anieri, Paul J. *Economic Interdependence in Ukrainian-Russian Relations*. Albany: State University Of New York Press, 1999.
 8. Darden, Keith A. *Economic Liberalism and Its Rivals : The Formation of International Institutions among the Post-Soviet States*. New York: Cambridge University Press, 2010.
 9. “Демография.” rosstat.gov.ru, n.d. <https://rosstat.gov.ru/folder/12781>.
 10. “Demos in Europa.” Demos in Europa. Accessed August 16, 2021. http://www.demoseuropa.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=525&Itemid=95.
 11. “Доклады и презентации | Министерство энергетики.” minenergo.gov.ru. Accessed August 17, 2021. <http://minenergo.gov.ru/press/doklady/5670.html>.
 12. “Download Trade Data | UN Comtrade: International Trade Statistics.” Un.org, 2017. <https://comtrade.un.org/data>.
 13. Émile Durkheim, Steven Lukes, and W D Halls. *The Division of Labor in Society*. New York, N.Y.: Free Press, 2014.
 14. “European Neighbourhood Policy (ENP).” EEAS - European External Action Service - European Commission, 2021. http://eeas.europa.eu/enp/how-is-it-financed/index_en.htm.
 15. “Facts & Figures: Russian Internet Growth and Development.” Russian Search Marketing, May 19, 2015. <http://russiansearchmarketing.com/facts-figures-russian-internet-growth-and-development/>.
 16. “Федеральная таможенная служба.” customs.gov.ru, n.d. <https://customs.gov.ru/activity/mezhdunarodnoe-tamozhennoe-sotrudnichestvo/uchastie-fts-rossii-v-mezhdunarodnykh-organizacziyax>.
 17. “FSSS. Main.” Www.gks.ru, 2015. http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/en/main/.
 18. “Грузино-азербайджанская конфедерация.” www.ng.ru. Accessed August 16, 2021. http://www.ng.ru/cis/2010-07-20/1_gruzia_azer.html.
 19. “Home — Zentrum Für Europäische Integrationsforschung.” www.zei.uni-bonn.de. Accessed August 16, 2021. http://www.zei.de/download/zei_dp/dp_c158Marchetti.pdf.
 20. <https://www.washingtontimes.com>, The Washington Times. “DALY: Russia Eyes Asia as Gas Customer.” The Washington Times, n.d. <http://www.washingtontimes.com/news/2009/feb/27/russia-set-to-provide-liquefied-natural-gas-to-asi/>.
 21. “Implementation of the Eastern Partnership: Report to the Meeting of Foreign Affairs Ministers.” , 2010.

- https://eeas.europa.eu/archives/docs/eastern/docs/eap_meeting_foreign_affairs_131210_en.pdf.
22. “Инфографика.” rosstat.gov.ru, n.d. <https://rosstat.gov.ru/folder/70843>.
 23. “Информационно-правовой портал России.” [bestpravo.ru](http://www.bestpravo.ru), n.d. <http://www.bestpravo.ru/fed1992/data01/tex11141.html>.
 24. “Інвестиції та Іновації Archives.” Морські бізнес-новини України. Accessed August 16, 2021. <https://maritimebusinessnews.com.ua/category/investments-innovations/>.
 25. Isachenkov, Vladimir. “Russia Continues Massive Military Modernization despite Economic Woes.” *Business Insider*, n.d. <http://www.businessinsider.com/russia-continues-massive-military-modernization-despite-economic-woes-2015-2>.
 26. Kaveshnikov, Nikolay. “Transformation of Party and Political Space of the European Union and Its Influence on the Organization and Functioning of the European Parliament.” *Contemporary Europe* 2, no. 95 (April 1, 2020): 163–75. <https://doi.org/10.15211/soveurope22020163175>.
 27. “Кавказская политика Грузии: сегодняшние процессы и ожидаемые перспективы.” kavkasia.net. Accessed August 16, 2021. <http://kavkasia.net/Georgia/article/1299629524.php>.
 28. Kelley, Michael B. “This Is the Gas Pipeline Map That Shows Why the Crisis in Ukraine Affects All of Europe.” *Business Insider*, n.d. <http://www.businessinsider.com/heres-one-economic-reason-russias-invasion-of-crimea-pulls-in-europe-2014-3>.
 29. Klotz, Audie, and Deepa Prakash. *Qualitative Methods in International Relations : A Pluralist Guide*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2008.
 30. “Консервация нефтепровода Вентспилс-Полоцк не означает его ликвидацию - ЛатРосТранс :: Бензин и горюче-смазочные материалы.” www.benzol.ru. Accessed August 16, 2021. <http://www.benzol.ru/news/newsone.php?id=137892>.
 31. “Летопись ‘Газпрома’ 2008 г.” www.gazprom.ru, n.d. <http://www.gazprom.ru/about/history/chronicle/2008/>.
 32. “Летопись ‘Газпрома’ 2011 г.” www.gazprom.ru, n.d. <http://www.gazprom.ru/about/history/chronicle/2011/>.
 33. Levitsky, Steven, and Lucan A. Way. “Response to Slater Review Of Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes after the Cold War.” *Perspectives on Politics* 9, no. 2 (June 2011): 388–89. <https://doi.org/10.1017/s1537592711000454>.
 34. Luttwak, Edward. *Le Rêve Américain En Danger*. Paris: Odile Jacob, 1995.
 35. ———. *The Endangered American Dream : How to Stop the United States from Becoming a Third World Country and How to Win the Geo-Economic Struggle for Industrial Supremacy*. New York: Simon & Schuster, 1993.
 36. ———. *The Rise of China vs. the Logic of Strategy*. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press Of Harvard University Press, 2012.
 37. Lynch, Allen C. “Roots of Russia’s Economic Dilemmas: Liberal Economics and Illiberal Geography.” *Europe-Asia Studies* 54, no. 1 (January 2002): 31–49. <https://doi.org/10.1080/09668130120098223>.

38. “Main.” Privatization in Ukraine. Accessed August 17, 2021. <https://privatization.gov.ua/en/>.
39. Maksim Gorky. *Literary Portraits*. Honolulu: University Press Of The Pacific, 2001.
40. Mankoff, Jeffrey. *Russian Foreign Policy : The Return of Great Power Politics*. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield Publishers, 2012.
41. “Міністерство економіки України -> Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС - > Тарифні квоти в рамках ПВЗВТ.” me.gov.ua. Accessed August 17, 2021. <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UAisSpecial=True&id=f5cea3c3-d7e0-4e49-994d-f87089e3d3fc&title=TariffQuotasVRamkakhPvzvt>.
42. “Новини Державної служби статистики України.” ukrstat.org, n.d. <https://ukrstat.org>.
43. “Новости Украины. Последние новости Украины: UA-NEWS.in.ua.” Новости Украины. Accessed August 16, 2021. <http://rus.newsru.ua/world/07may2009/takeapart.html>.
44. “НОВЫЕ НЕЗАВИСИМЫЕ ГОСУДАРСТВА (ННГ) - государства возникшие после распада Союза Советских Социалистических Республик. (Толковый сл...” www.slovarnik.ru. Accessed August 16, 2021. http://www.slovarnik.ru/html_tsot/n/nov3e-nezavisim3e-gosudarstva.html.
45. “НОВЫЕ НЕЗАВИСИМЫЕ ГОСУДАРСТВА (ННГ) - государства возникшие после распада Союза Советских Социалистических Республик. (Толковый сл...” www.slovarnik.ru, n.d. http://www.slovarnik.ru/html_tsot/n/nov3e-nezavisim3e-gosudarstva.html.
46. Nye, Joseph S. *Presidential Leadership and the Creation of the American Era*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 2013.
47. “ОБ ОБЕСПЕЧЕНИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЕДИНОЙ СИСТЕМЫ ГАЗОСНАБЖЕНИЯ СТРАНЫ. Указ. Президент РФ. 01.06.92 538. Предпринимательское право.” www.businesspravo.ru, n.d. http://www.businesspravo.ru/Docum/DocumShow_DocumID_40852.html.
48. “Official Statistics.” eng.rosstat.gov.ru, n.d. <https://eng.rosstat.gov.ru/folder/11335>.
49. “Overview.” World Bank, 2017. <https://www.worldbank.org/en/country/russia/overview>.
50. Pascal Lorot. *Histoire de La Géopolitique*. Paris: Economica, 1995.
51. ———. *Histoire de La Géopolitique*. Paris: Economica, 1995.
52. “Первый в России завод по производству СПГ открыт на Сахалине.” РИА Новости, 2009. <http://ria.ru/economy/20090218/162439258.html>.
53. “Press Corner.” European Commission - European Commission, n.d. http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-14-.
54. Reform, Centre For European. “Centre for European Reform: Who Is Winning Eastern Europe’s Great Game?” Centre for European Reform, July 19, 2010. <http://centreforeuropeanreform.blogspot.com/2010/07/who-is-winning-eastern-europes-great.html>.
55. Robinson, Neil. “Economic and Political Hybridity: Patrimonial Capitalism in the Post-Soviet Sphere.” *Journal of Eurasian Studies* 4, no. 2 (July 2013): 136–45. <https://doi.org/10.1016/j.euras.2013.03.003>.

56. “Russia - Trade - European Commission.” Europa.eu. EU Trade, 2012. <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/russia/>.
57. “Russia and the Eastern Partnership: From Zero-Sum to Positive-Sum.” openDemocracy, 2014. <http://www.opendemocracy.net/od-russia/sebastian-sch%C3%A4ffer/russia-and-eastern-partnership-from-zero-sum-to-positive-sum>.
58. “Russian Federation Trade Balance, Exports, Imports by Country and Region 2019 | WITS Data.” Worldbank.org, 2019. <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/RUS/Year/LTST/TradeFlow/EXPIMP>.
59. “Russia’s EU Strategy Is to Isolate Member States.” www.euractiv.com, November 25, 2014. <http://www.euractiv.com/sections/europes-east/russias-eu-strategy-isolate-member-states-310316..>
60. Schäffer, Sebastian. “”. , 2010. <http://www.cap.lmu.de/download/2010/CAPerspectives-2010-02.pdf>.
61. ———. “”. , 2010. <http://www.cap.lmu.de/download/2010/CAPerspectives-2010-02.pdf>.
62. “‘Северный поток’: технический шедевр и знак партнерства.” vesti.ru, n.d. <http://www.vesti.ru/doc.html?id=927561&cid=7>.
63. SiteSoft. “Информация для ведения мониторинга социально-экономического положения субъектов Российской Федерации.” rosstat.gov.ru, n.d. <https://rosstat.gov.ru/folder/11109/document/13259>.
64. “Слияния и Поглощения в России / Mergers.ru.” mergers.ru. Accessed August 17, 2021. <http://mergers.ru>.
65. “Statistics of the Moldovan Republic.” Statistica.md, 2021. <https://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica/?rxid=b2ff27d7-0b96-43c9-934b-42e1a2a9a774>.
66. “Статистика военных лет.” rosstat.gov.ru, n.d. <https://rosstat.gov.ru/folder/81831>.
67. “Статистика военных лет.” rosstat.gov.ru, n.d. <https://rosstat.gov.ru/folder/81831>.
68. Stern, Jonathan P. *The Future of Russian Gas and Gazprom*. Oxford: Oxford Univ. Press ; For The Oxford Inst. For Energy Studies, 2005.
69. связи, ИноСМИ ru 2000-2021 При полном или частичном использовании материалов ссылка на ИноСМИ Ru обязательна Использование переводов в коммерческих целях запрещено Сетевое издание — Интернет-проект ИноСМИ RU зарегистрировано в Федеральной службе по надзору в сфере. “‘Южный поток’ может исчезнуть.” ИноСМИ.Ru, March 18, 2011. <http://inosmi.ru/politic/20110318/167459937.html>.
70. “The European External Action Service.” , n.d. <http://library.fes.de/pdf-files/id/ipa/06326.pdf>.
71. “The European Union and Its Trade Partners | Fact Sheets on the European Union | European Parliament.” www.europarl.europa.eu, n.d. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/160/the-european-union-and-its-trade-partners#:~:text=The%20US%20remained%20by%20far>.

72. “The USSR and the Creation of the Buffer Zone.” CVCE.EU by UNI.LU, August 7, 2016. http://www.cvce.eu/obj/the_ussr_and_the_creation_of_the_buffer_zone-en-56619d3b-d306-4225-bb58-2b82ad3b55ca.html..
73. Toje, Asle. “The Consensus—Expectations Gap: Explaining Europe’s Ineffective Foreign Policy.” *Security Dialogue* 39, no. 1 (March 2008): 121–41. <https://doi.org/10.1177/0967010607086826>.
74. “TRADING ECONOMICS | 20 Million INDICATORS from 196 COUNTRIES.” Tradingeconomics.com, 2019. <http://www.tradingeconomics.com>.
75. Тренин, Дмитрий. “Россия и новая Восточная Европа.” Carnegie Moscow Center. Accessed August 16, 2021. <http://www.carnegie.ru/publications/?fa=40669>.
76. “Труба для двоих.” ВЗГЛЯД.РУ. Accessed August 16, 2021. <http://vz.ru/economy/2011/11/8/536810.html>.
77. “Ukraine Conflict: Back to Minsk with so Much at Stake.” *BBC News*, February 11, 2015, sec. Europe. <http://www.bbc.com/news/world-europe-31412677>.
78. “В марте будут объявлены подрядчики по болгарскому участку ‘Южного потока.’” Finmarket.ru, February 29, 2012. <http://www.finmarket.ru/news/2782856>.
79. “VCIOM: Russia Public Opinion Research Center.” wciom.com. Accessed August 17, 2021. <http://www.wciom.com/>..
80. “Вестник Банка России | Банк России.” www.cbr.ru, n.d. https://www.cbr.ru/about_br/publ/vestnik/year/2021/.
81. “Вестник МГИМО-Университета.” www.vestnik.mgimo.ru. Accessed August 16, 2021. http://www.vestnik.mgimo.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=399.
82. “Вестник МГИМО-Университета.” www.vestnik.mgimo.ru. Accessed August 16, 2021. http://www.vestnik.mgimo.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=171.
83. “World Integrated Trade Solution (WITS) | Data on Export, Import, Tariff, NTM.” Worldbank.org, 2017. <https://wits.worldbank.org/>.
84. “WTO | Regional Trade Agreements - Area Groups Poppup.” www.wto.org, n.d. https://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/region_areagroup_e.htm.
85. “WTO Statistics: Trade and Tariff Data.” Wto.org, 2019. https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/statis_e.htm.
86. “Yanukovych Confirms Refusal to Sign Deal with EU - Nov. 26, 2013.” KyivPost, November 26, 2013. <https://www.kyivpost.com/article/content/ukraine-politics/yanukovych-confirms-refusal-to-sign-deal-with-eu-332493.html>.
87. “Япония хочет от России и газ, и Курилы.” KM.RU Новости - новости дня, новости России, последние новости и комментарии, n.d. http://www.km.ru/news/yaponiya_xochet_ot_rossii_i_gaz_.
88. Yves Lacoste. *De La Géopolitique Aux Paysages : Dictionnaire de La Géographie*. Paris: A. Colin, 2003.
89. “”. Alde-pace.org, 2021. http://www.alde-pace.org/uploads/1273231857_Conclusions_from_Thematic_Platform_IV._Contacts_between_people.pdf.

90. “”. Alde-pace.org, 2021. http://www.alde-pace.org/_uploads/1273231857_Conclusions_from_Thematic_Platform_IV._Contacts_between_people.pdf.
91. Elibrary.ru, 2021. <http://elibrary.ru/download/47725350.pdf>.
92. Wwww.fd.ru, 2021. http://www.fd.ru/archive_art/14563.html.
93. Elibrary.ru, 2021. <http://elibrary.ru/download/47725350.pdf>.